До спеціалізованої вченої ради
Д 41.884.04 в Одеському державному
університеті внутрішніх справ

65014, м. Одеса, вул. Успенська, 1

ВІДГУК

офіційного опонента
доктора юридичних наук, старшого дослідника
Пузирьова Михайла Сергійовича
на дисертацію Колодчина Дмитра Васильовича
«Злочинність в пенітенціарній сфері України: теорія та практика»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук
за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право

Актуальність теми дисертації. Вивчення рукопису дисертаційного дослідження та публікацій здобувача за темою дисертації дає підстави стверджувати, що обраний предмет і тема – злочинність в пенітенціарній сфері України: теорія та практика – мають актуальний характер як для теорії, так і практики виконання покарань та пробації, а також запобігання злочинності в частині правовідносин, що досліджуються у цій роботі.

Це пояснюється тим, що в пенітенціарній сфері (як у місцях несвободи, так і в системі пробації) формуються специфічні умови, які сприяють виникненню й поширенню кримінальних практик, таких як незаконний обіг наркотичних засобів, різні прояви кримінально-протиправного насильства, корупція серед пенітенціарного персоналу та засуджених (ув'язнених) і суб'єктів пробації, а також функціонування неформальної ієрархії. Такі прояви не лише перешкоджають досягненню мети покарання і кримінально-виконавчого законодавства, а й детермінують вчинення нових кримінальних правопорушень після звільнення.

За таких обставин актуалізується потреба у розв'язанні комплексної науково-прикладної проблеми щодо розроблення на основі законодавства, наукових джерел, результатів практики діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України та Державної установи «Центр пробації», а також з урахуванням зарубіжного досвіду теоретико-прикладних засад запобігання злочинності в пенітенціарній сфері України. Саме таку мету сформульовано в дисертації Колодчина Дмитра Васильовича «Злочинність в пенітенціарній сфері України: теорія та практика».

Така постановка проблематики на теоретико-прикладному рівні у сфері пенітенціарної кримінології потребує формування уніфікованого концептуального бачення на феномен злочинності в пенітенціарній сфері, яке

здатне забезпечити фундаментальне наукове дослідження рівня дисертації на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право.

Виходячи з вищевикладеного, обрана тема дисертаційного дослідження *Колодчина Дмитра Васильовича «Злочинність в пенітенціарній сфері України: теорія та практика»* є своєчасною та важливою для побудови сучасного концептуального бачення на обраний сегмент кримінологічної теорії і практики шляхом вироблення авторських пропозицій і рекомендацій, спрямованих на вдосконалення відповідних норм галузевого законодавства та діяльності із запобігання кримінальним правопорушенням у пенітенціарній сфері.

Наукова новизна положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Дисертація є кримінологічною, кваліфікаційною науковою працею, що вирішує важливу науково-прикладну проблему дослідження злочинності у пенітенціарній сфері.

У дисертації обґрунтовано низку нових концептуальних положень, висновків і рекомендацій, що мають суттєве теоретичне та практичне значення.

Аналіз змісту роботи свідчить про те, що в результаті проведеного дослідження дисертанту вдалося вирішити поставлені завдання та отримати ряд нових, важливих для науки результатів. Серед найбільш вагомих нових наукових положень, що містяться в роботі, слід виділити наступні.

Так, *у* ***першому розділі*** дисертації «Теоретико-методологічні засади дослідження злочинності в пенітенціарній сфері України» автором уперше на основі історико-правового аналізу вивчення злочинності в пенітенціарній сфері України виокремлено три періоди: трансформаційний, коли було прийнято рішення про підготовку нового КВК України (1991–2004 рр.); реформаторський (2004–2016 рр.) та сучасний періоди (2016 р. – дотепер).

Сформульовано авторське визначення «злочинність у пенітенціарній сфері» – це злочинність, яка охоплює місця несвободи ДКВС України та уповноважені органи з питань пробації, і представляє собою сукупність форм девіантності, властивість яких відтворює вчинення як засудженими так і персоналом, кримінальних правопорушень за певний проміжок часу.

Сформульовано поняття «пенітенціарна ідентифікація злочинності в пенітенціарній сфері» – сукупність кримінальних правопорушень, що вчиняються в місцях несвободи та в уповноважених органах пробації, через які засуджена особа усвідомлює свій стан у системі суспільних відносин, оцінює існуючий порядок і умови відбування кримінального покарання, виражає свої інтереси щодо соціалізації, ресоціалізації та реінтеграції в суспільство після звільнення.

У ***другому розділі*** дисертації «Кримінологічна характеристика та запобігання злочинності в місцях несвободи Державної кримінально-виконавчої служби України» автором удосконалено такі кримінологічні

поняття, як: «злочинність в місцях несвободи», «латентна злочинність в місцях несвободи», «кримінальна субкультура», «загальносоціальне запобіганням злочинності в місцях несвободи», «спеціально-кримінологічне запобігання злочинності в місцях несвободи», «індивідуально-профілактичне запобігання злочинності в місцях несвободи».

У ***третьому розділі*** роботи «Кримінологічна характеристика та запобігання злочинності серед осіб, які перебувають на обліку органу з питань пробації» автором отримано такі наукові результати, що характеризуються науковою новизною, зокрема вперше: 1) встановлено вплив кримінальної субкультури на вчинення повторних кримінальних правопорушень серед осіб, які перебувають на обліку уповноваженого органу з питань пробації. Запропоновано шляхи запобігання, зокрема: забезпечення підтримки та можливостей для соціальної адаптації, підтримки від уповноваженого органу з питань пробації, освіти та інформаційної роботи, а також роботи з середовищем. Важливо звертати увагу на цей аспект, оскільки успішна соціальна адаптація засуджених осіб зменшує їх схильність до повторного вчинення кримінальних правопорушень та сприяє підвищенню рівня безпеки в суспільстві; 2) на основі зарубіжного досвіду запропоновано передбачити на рівні відомчих інструкцій можливість використання таких програм, як WhatsApp і Zoom, для зв'язку з клієнтами уповноважених органів пробації з метою здійснення за ними контролю (візуальний контакт, чіткіше уявлення про те, як, де та з ким він перебуває).

Четвертий розділ дисертації присвячено дослідженню концептуальних засад злочинності в пенітенціарній сфері зарубіжних країн. Зокрема, ґрунтовно проаналізовано міжнародні документи, що визначають теоретико-прикладні засади запобігання злочинності в пенітенціарній сфері; практику вирішення спорів Європейським судом з прав людини стосовно застосування видів покарання; досвід застосування їх у зарубіжних країнах (Англія, Іспанія, Федеративна Республіка Німеччини, Норвегія, Сполучені Штати Америки, Японія тощо).

Розроблено пропозиції щодо вдосконалення кримінального (доповнення ч. 1 ст. 67 КК новим пунктом 1^1, що передбачає обтяження покарання за вчинення засудженим нового кримінального правопорушення під час відбування покарання; формулювання удосконаленої редакції ст. 391) та кримінально-виконавчого законодавства (доповнення ст. 6 КВК новими частинами 5, 6 індивідуально-запобіжного і профілактичного спрямування) України з урахуванням позитивного зарубіжного досвіду кримінально-правової протидії та запобігання злочинності в пенітенціарній сфері.

Ступінь достовірності та обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Структура дисертаційного дослідження, запропонована дисертантом, у цілому, є логічно побудованою та ґрунтується на комплексному підході до

аналізу проблем концептуального бачення злочинності в пенітенціарній сфері з формулюванням обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення відповідних норм галузевого законодавства та діяльності із запобігання кримінальним правопорушенням. Розділи дисертації поєднані загальною метою дослідження і в них, відповідно до плану дослідження, розкривається його об'єкт і предмет. Нові положення, висновки і рекомендації, що висуваються в дисертації, в роботі обґрунтовуються, у першу чергу, за допомогою цілої низки методологічних принципів та методів. Вміло застосована автором методологія наукового пошуку є традиційною для науки кримінології й усього комплексу досліджень за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані дисертантом, у своїй більшості є переконливими. При їх обґрунтуванні автором використано широке коло міжнародних, законодавчих і наукових джерел, а також матеріалів практики. *Емпіричну базу* дослідження становлять: статистичні дані за період 2014–2023 рр. щодо запобігання кримінальним правопорушенням у місцях несвободи ДКВС України; дані статистичної звітності Державної судової адміністрації України та Міністерства юстиції України у сфері виконання покарань та пробації (2014–2023 рр.) щодо осіб, які вчинили кримінальні правопорушення у місцях несвободи та в уповноважених органах з питань пробації; результати анкетування 262 працівників установ виконання покарань та 156 працівників уповноважених органів з питань пробації; узагальнені результати опитування 465 засуджених у Київській, Вінницькій, Житомирській, Запорізькій, Чернігівській областях. У роботі також використано інформацію, висвітлену в оглядах, бюлетенях, інформаційних листах, наказах Міністерства юстиції України у сфері виконання кримінальних покарань і пробації.

Дисертант опрацював значний масив загальнонаукової та спеціальної літератури, нормативно-правових актів (475 найменувань). Поряд із працями з проблем кримінології, кримінального та кримінально-виконавчого права використано літературу з проблем теорії та історії держави і права, інших галузей права, а також наукові праці вчених інших країн.

Обґрунтованість власних наукових результатів підтверджується і тим, що автор робить висновки на підставі аналізу й порівняння поглядів і концепцій зарубіжних й вітчизняних науковців, вдало ілюструє їх результатами аналізу матеріалів практики. Висновки до розділів і загальні висновки відповідають сутності розглянутих питань і відзначаються чіткістю викладених думок.

Аналіз змісту роботи дозволяє, в цілому, позитивно оцінити структуру дослідження, вона достатньо повно розкриває мету та поставлені завдання, які знайшли своє відображення в авторських висновках. Сформульовані дисертантом наукові положення, висновки і рекомендації обґрунтовані.

Викладене вище може бути підставою для загальної позитивної оцінки дисертації *Колодчина Дмитра Васильовича «Злочинність в пенітенціарній сфері України: теорія та практика»* як самостійного наукового дослідження з актуальної й важливої для науки та практики проблеми.

Не зупиняючись більш детально на загальній позитивній оцінці роботи, дисертація містить окремі **дискусійні питання, які потребують додаткової аргументації чи роз'яснення автором під час публічного захисту**, а саме:

1. Дисертант визначає предметом дослідження «злочинність в пенітенціарній сфері України: теорія та практика». Відповідною є і тема його наукової роботи. Водночас, на думку офіційного опонента, предмет дослідження варто було б сформулювати з позиції теорії та практики не злочинності, а власне діяльності щодо запобігання їй.

2. Заслуговують на позитивну оцінку низка положень наукової новизни дисертації, зокрема в межах блоку «вперше» автором:

– по-перше, на основі історико-правового аналізу вивчення злочинності в пенітенціарній сфері України виокремлено три періоди: трансформаційний, коли було прийнято рішення про підготовку нового КВК України (1991–2004 рр.); реформаторський (2004–2016 рр.) та сучасний період (2016 р. – дотепер).

Виникає логічне запитання, чому в основу такої періодизації автор покладає різні критерії, а саме: щодо першого періоду – це процес пенітенціарної нормотворчості і прийняття відповідного кодифікованого акта, а в основу другого і третього – відповідні реформаційно-управлінські процеси;

– по-друге, сформульовано авторське визначення «злочинність у пенітенціарній сфері» – це злочинність, яка охоплює місця несвободи ДКВС України та уповноважені органи з питань пробації, і представляє собою сукупність форм ***девіантності***, властивість яких відтворює вчинення як засудженими так і персоналом, кримінальних правопорушень ***за певний проміжок часу***.

У контексті сформульованої дефініції дисертанту варто пояснити такі моменти: 1) чому він розглядає «сукупність форм девіантності», а не «сукупність форм кримінальної протиправності», що є базовим для ідентифікації саме злочинності в пенітенціарній сфері? 2) і про який проміжок часу доречно вести мову в контексті тлумачення даного поняття?

3. Офіційний опонент позитивно оцінює використання автором порівняльно-правового (компаративного) методу – для вивчення міжнародного досвіду запобігання злочинності в пенітенціарній сфері зарубіжних країн, чому в дисертації присвячено самостійний розділ 4. І це дуже потужно в контексті докторської дисертації.

Водночас під час публічного захисту від автора хочеться почути обґрунтування вибору тих чи інших зарубіжних країн для імплементації їх

позитивного досвіду запобігання кримінальним правопорушенням у пенітенціарній сфері.

4. Дисертантом використано репрезентативну емпіричну базу. При цьому в додатках не подано будь-яких її узагальнених форм (таблиць, діаграм, аналітичних довідок тощо).

Перелічені зауваження і побажання, зрозуміло, не вичерпують дискусії й щодо інших положень і висновків дисертанта, яка, очевидно, буде продовжена під час публічного захисту. Але ці зауваження мають локальний, переважно дискусійний, характер і в цілому не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам (повнота викладу дисертації в опублікованих працях; виконання вимог академічної доброчесності).

Основні положення дисертації з належним ступенем повноти були відображені у наукових статтях, підготовлених та опублікованих дисертантом, кількість і якість яких відповідає вимогам щодо публікацій, зарахованих за темою дисертації. Робота пройшла належну апробацію.

Аналіз тексту дисертації Колодчина Дмитра Васильовича «Злочинність в пенітенціарній сфері України: теорія та практика» свідчить про відсутність порушень автором вимог академічної доброчесності. У роботі наявні посилання на джерела інформації у разі використання ідей, тверджень і відомостей; дотримано вимоги норм законодавства про авторське право; надано достовірну інформацію про результати наукової діяльності; використано методики дослідження та джерела інформації. У роботі не виявлено ознак академічного плагіату, фабрикацій чи фальсифікацій.

Викладені в дисертації рекомендації та пропозиції щодо вдосконалення відповідних норм галузевого законодавства та діяльності із запобігання злочинності в пенітенціарній сфері є теоретично обґрунтованими й аргументованими.

Тема дисертації є актуальною, сформульовані автором висновки та рекомендації є достатньо аргументованими, характеризуються науковою новизною та мають значення не лише для науки кримінології, а й для правозастосовної практики.

Дисертація написана грамотною юридичною мовою та оформлена відповідно до вимог, що ставляться до такого роду наукових праць. Оформлення дисертації та реферату в цілому відповідає встановленим МОН України вимогам.

Реферат за своїм змістом ідентичний основним положенням дисертації та відображає зміст, основні положення, висновки та пропозиції, які сформульовані в роботі.

Дисертація відповідає спеціальності, за якою здійснене дослідження.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК:

Дисертація та реферат **Колодчина Дмитра Васильовича «Злочинність в пенітенціарній сфері України: теорія та практика»** містять нові наукові положення й науково обґрунтовані результати у галузі кримінології, що у сукупності розв'язують важливу науково-прикладну проблему, відповідають вимогам пп. 7, 8, 9 Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197 (зі змінами від 19.05.2023 р. № 502 та від 03.05.2024 р. № 507), а їх автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право.

Офіційний опонент:
Професор кафедри
правових дисциплін гуманітарного факультету
Національної академії Національної гвардії України
доктор юридичних наук,
старший дослідник **Михайло ПУЗИРЬОВ**

Підпис М. Пузирьова засвідчую

Перший заступник начальника Національної академії
Національної гвардії України
з навчально-методичної та наукової роботи
доктор наук з державного управління, професор,
полковник **Владислав ЄМАНОВ**